

2. del

Ekonomsko načelo

To je načelo racionalnega odločanja, ki ga uporablja *homo economicus*. To je načelo po katerem se želi:

- z določenimi sredstvi doseči čim večji učinek (maximalizem)
- s čim manjšimi sredstvi doseči določen učinek

~~in ne s čim manjšimi sredstvi doseči čim večji učinek.!!!~~

Gre za načelo učinkovitosti uporabe sredstev. Sredstva so izguba koristi z namenom pridobiti nek učinek, ki je pridobitev koristi. Da bi šlo za ekonomsko načelo, mora biti uporaba sredstev alternativna in tudi učinek mora biti alternativen. Samo, ko imamo alternativo, pride v igro ekonomsko načelo. Drugače ni odločanja. Vprašanje je, kako v odločanju uporabiti tisto varianta, ki bo najboljša.

Faktorji odločanja

- informiranost
- sposobnost za odločitev: - intelektualna,
- materialna,
- fizična.

Vendar pa pride do razlik med mikro in makro ravno. Maximum na mikro ravni ni enak maximumu na makro ravni. Država in posameznik prideta v konflikt, ker imata nasprotno interese. Posameznik doseže nek max., ki pa je nižji od državnega maximuma.

- volja

Utemeljitev ekonomskega načela v gospodarstvu

$$\frac{\text{output}}{\text{input}} = \frac{\text{učinek}}{\text{sredstva}} = \frac{P (D = P \cdot C)}{\text{produksijski faktorji}}; D - \text{dobiček}, P - \text{proukt}, C - \text{cena}$$

$$\text{Pr oduktivnost} = \frac{P}{\text{uporabljeni (vezani, korisčeni) produkcij. faktorji} = F}; - \text{kar. veliko. proizvede}$$

$$\text{Ekonomičnost} = \frac{P}{\text{rabljeni (potrosni) produkcijski. faktorji} = T}; - \text{malo. potrosi}$$

$$\text{Re ntabi ln ost} = \frac{D (= P \cdot C)}{\text{uporabljeni (vezani, korisčeni) produkcij. faktorji} = F}; - \text{čim. več. zasluži}$$

Produksijski faktorji so: delo, kapital, zemlja, podjetništvo, izumiteljstvo.

Koeficient obračanja uporabljenih produkcijskih faktorjev: $\frac{T}{F}$, pri čemer je T lahko

amortizacija, F pa je celotna vrednost produkcijskega faktorja.

Če avto traja 10 let in je prav tako dolga amortizacijska doba, amortizacijo pa odvajamo linearno, je letna velikost obrata 0,1.

Produktivnost dela

$$P_t = \frac{P}{F} = \frac{P_v, P_p, P_k, P_e, P_c}{Z(\text{zaposleni})} - \text{produkt vseh faktorjev, ki sodelujejo v proizvodnji}$$

Zaposlenost predstavljajo vsi prebivalci (glede na državno gospodarstvo) \diamond makroekonomska raven

- P_e = ND (narodni dohodek) = NNP = GDP \diamond upošteva produkt, ki je geografsko omejen
- P_k = BDP (bruto družbeni produkt GNP) \diamond upošteva produkt, ki ga ustvarjajo pravne osebe iste nacionalnosti.
- P_v = BBDP (bruto bruto družbeni produkt (promet))

$\frac{ND}{\text{prebivalca}}$ - pove koliko je država bogata, produktivna

$GNP_{US} > GNP_{US}$

FDI (tuje investicije) > FDI' (naše investicije v tujini) \diamond GDP_{SLO} > GNP_{SLO}

Na makro ravni se P_e izraža z narodnim dohodkom ali pa z neto narodnim dohodkom = NND

Od tujih podjetij imamo tudi v Sloveniji prednosti, saj so zaposleni Slovenci in tudi vodstvo je ponavadi slovensko. Nevarnost se pojavlja le v tem, da lastnik lahko podjetje proda kadarkoli in komurkoli.

K produktu prispeva 5 elementov: delo, kapital, izumiteljstvo, naravni viri, podjetništvo.

Primer:

$$A \frac{100}{zap.} = \frac{50.000}{50} > \frac{40.000}{80} = \frac{50}{zap.} B$$

Če upoštevamo za produkt le en element, ne smemo zanemariti ostalih (P/Z torej ne meri produktivnosti dela, ampak so razlike posledice primarnih faktorjev) $\diamond \frac{P}{Z} = \frac{P}{N} \cdot \frac{N}{Z}$

produktivnost dela = produktivna sila dela * intenzivnost dela

Razdelitev faktorjev produktivnosti po Marxu

Produktivnost dela je rezultat organizacije proizvodnje, ravni tehničnega napredka, razpoložljivosti naravnih virov, stopnje spretnosti delavcev in velikosti ter učinkovitosti delovnih sredstev.

Produktivnost kapitala

$$\frac{P}{K} \Rightarrow \frac{P}{Z} = \frac{P}{K} \cdot \frac{K}{Z}$$

produktivnost kapitala

tehnična opremljenost dela \rightarrow organska sestavljenost kapitala

Ta pokazatelj kaže vse drugo kot produktivnost kapitala. Zanima nas koliko naredimo produkta na enoto kapitala. Če se poveča K/Z se poveča produktivnost dela.

$$\frac{P}{Z} = \frac{P}{K} \cdot \frac{K}{P_0} \cdot \frac{P_0}{izumitelj.} \cdot \frac{zemlja}{Z}$$

Lahko bi upoštevali tudi druge faktorje (npr.: energija)

Rentabilnost

$$\frac{D}{Z} = \frac{D}{K} \cdot \frac{K}{Z} \quad D=P \cdot C \text{ - dohodek v tržnih cenah}$$

rentabilnost kapitala tehnična opremljenost

Cene igrajo veliko vlogo, saj so z njimi izraženi produkti. Produktivnost je aprioren pokazatelj glede na produktivnost pri poslovnem odločanju.

Maksimiranje rentabilnosti maksimira produktivnost in se uskladi (Visoke cene so pokazatelj pomanjkanja produkta. Drugi iz drugih dejavnosti preidejo v to dejavnost in proizvodnja se poveča. Cene se spet spravijo na normalno raven in dobička je manj. Ko se prilagajajo cenam, bežijo iz dejavnosti, ki ni več rentabilna in s tem tudi manj produktivna. Cene silijo v borbi za dobičkom v rentabilne dejavnosti.)

Tehnični napredek sili v bolj produktivne dejavnosti in to zmanjša stroške.

Investicijski učinek

$$\frac{P_{96}}{K_{96} + K_{95}} \quad \frac{P}{K} \rightarrow \frac{\Delta P}{\Delta K} = \frac{\Delta P}{I} \text{ Koliko se je povečal kapital, če smo povečali produktivnost}$$

$$K_t - K_{t-1} = \Delta K_t = I_C$$

učinek investicij v časovni enoti (običajno je to leto dni)

Ko imamo nek kapital in se odločamo, obstaja več možnosti. Pri vsaki izračunaš koliko bi imel dobička \diamond potencialni investicijski učinki. So osnova za investicijsko odločitev (ex ante)

po časovni dobi izračunamo dejanski investicijski učinek (ex post). Pri investicijah gledamo vedno kapital, na katerega je vezan učinek.

$$\frac{K}{P}$$

$$\frac{\Delta K}{\Delta P} = \frac{I}{\Delta I}$$

kapitalni koeficient (količnik) - je povprečni, ker vzamemo ves letni produkt in kapital)

mejni kapitalni količnik - pove koliko dodatnega kapitala je potrebno za povečanje produkta z eno enoto

Kapitalni količnik na začetku razdobja znaša 4. Investicije z učinkom 0,5 povečajo kapital za 40%. Koliko znaša produktivnost kapitala na koncu leta? Ali se je z investiranjem produktivnost kapitala povečala ali zmanjšala? Koliko znaša mejni kapitalni količnik?

K_0	$+ \Delta K$	K_1	$\frac{K_0}{P_0} = 4$	$\Delta P = \Delta K \cdot 0,5 = 0,4 \cdot 0,5 \cdot K_0$
P_0	$+ \Delta P$	P_1	$\frac{\Delta P}{\Delta K} = 0,5$	$\frac{P_1}{K_1} = \frac{P_0 + \Delta P}{K_0 + \Delta K} = \frac{0,25 \cdot K_0 + 0,2K_0}{1,4 \cdot K_0} = \frac{0,45K_0}{1,4K_0} = 0,32$
			$K_1 = 1,4K_0$	$\frac{P_0}{K_0} = 0,25$
			$\Delta K = 0,4$	$\frac{\Delta K}{\Delta P} = \frac{1}{\frac{\Delta P}{\Delta K}} = \frac{1}{0,5} = 2$

Produktivnost se je iz 0,25 povečala na 0,32. Mejni kapitalni količnik znaša 2.

Lastni zasebni produkt (P_{LZ})

Lastni produkt je tisti, ki ga proizvajalna enota ustvarja sama sebi v lastnem prostoru (Peko proizvede zase 100.000 parov čevljev zase). Nasproti mu je tuji produkt, ki ga ena proizvodna enota naredi drugi zasebni proizvodni enoti (odplake, ki nastanejo pri proizvodnji čevljev, pomorijo ribe v ribogojnici)

Zasebni produkt je produkt mikro gospodarske enote v nasprotju z družbenim produktom.

Pojavijo se problemi: Peko naredi 100.000 parov čevljev in pri vsakem paru zasluži 10.000 SIT. $\diamond P_{LZ} = 100.000 * 10.000 \text{ SIT} = 1 \text{ mia SIT}$. Prikazal bo prispevek k družbenemu produktu 1 mia SIT. Ob tem pa je imel učinek na okolico. Ta učinek je lahko različne narave. Zato moramo prišteti ali odšteti P_{TZ} . Pozitivne učinke ponavadi proizvajalci priznajo in zaračunajo, negativnih zunanjih učinkov pa nihče ne prizna. Če se zaradi tega kdo oglasi, je to dobro, slabše pa je, če se ne nihče. Lahko propada gozd zaradi dima in tu gre za propadanje premoženja. Lahko pa pride tudi sprememba v potrošnji (dim onesnažuje park, drevje se uniči, ne moremo več obiskovati, trošiti parka). Torej je prispevek tovarne Peko k družbenemu produktu enak: $P_{LZ} \pm P_{TZ} \pm \text{premoženje} \pm \text{potrošnja}$.

Kako se lotiti tega problema? Ena možnost je, da je tisti, ki dela škodo, dolžan to popraviti. Druga možnost je, da mu dovoliš delati škodo, vendar mu dodaš še ekološki davek. S tem denarjem pa država zgradi čistilne naprave.

Pozitivni učinki: Običajno proizvajalec poskrbi, da si jih pripiše in jih zaračuna. Lahko pa ima neka stvar $P_{LZ} = 0$, vendar je družbeni produkt večji (gradnja cest \diamond povečan turizem, lažji transport...)